

ציר הזמן- אמנות מערבית

לימוד ציר הזמן של תולדות האומנות הוא כלי רב ערך המקל על הבנת התקדמות הציוויליזציה האנושית באופן כרונולוגי לאורך ההיסטוריה. לימוד האומנות בתקופות שונות, מהפרהיסטוריה ועד ימינו מבהיר את הדרכים שבהן הביטוי האומנותי משקף ומשפיע על נורמות חברתיות, אידיאולוגיות פוליטיות ונקודות מבט פילוסופיות.

הוראת ציר הזמן של תולדות האומנות המערבית תשמש בסיס להבנת הזיקה ההשוואתית בין אומנות העבר לאומנות בת זמננו ותייצר בסיס רחב להיכרות עם מגוון התקופות ההיסטוריות. היכרות זו תייצר הבנה של התפתחות תולדות הדימוי האומנותי, תוך התייחסות לנקודת המבט של ייצוג המציאות מחד, וההשפעות התרבותיות של המציאות על הצורך, הפיסול, האדריכלות והמדיה הנוספים מאידך, לאורך התקופות השונות באומנות המערבית.

המורים יחשפו את התלמידים לציר הזמן ברצף הכרונולוגי של התקופות ויבחרו יצירה אחת או יותר להדגמת מאפייני כל תקופה (או שלוש יצירות ממדיומים שונים: ציור, פיסול, אדריכלות, צילום, וידאו ארט, פרפורמנס וכד'). ניתן ללמד את ציר הזמן על פי נושא חתך או לחילופין באופן לינארי באמצעות מספר יצירות מייצגות. בשני המקרים לא מדובר בהעמקה של תקופה אלא ב"תפריט טעימות".

מטרות

1. התלמידים יחשפו לייצוגים אמנותיים מתקופות שונות על ציר הזמן המערבי.
2. התלמידים יבינו את הזיקה בין מאפייני האומנות בתקופה לבין הרקע ההיסטורי-תרבותי.
3. התלמידים יזהו את מקורות ההשפעה וההשראה על האומנות בתקופות השונות וישוו בין מוקדם למאוחר בהקשרי "רוח הזמן".
4. התלמידים יפרשו יצירות אומנות, תוך הבנת ההקשרים השונים הנובעים מהיכרות עם ציר הזמן, התרבות המקומית והגלובלית, הסיפור האישי והקולקטיבי ועוד.
5. התלמידים יפתחו חשיבה ביקורתית, אשר תאפשר לנתח ולשקול את הסיבות לבחירות אומנותיות שונות, כמו גם את ההשפעה של יצירות המופת על אמנות עכשווית.

ציר הזמן המערבי על פי תקופות

1. האמנות הפרה-היסטורית: מתייחסת לאמנות שנוצרה בתרבויות פרה-היסטוריות עד לתקופת התפתחות הכתב. אמנות זו נועדה לצורכי פולחן ומאגיה למשל: ציורי מערות בלסקו, צלמיות פריון כמו ונוס מוילנדורף ועוד.
2. אמנות מצרים העתיקה (3000-600 לפנה"ס): אמנות מונומנטלית שהתמקדה בהאדרת שמם וכוחם של הפרעונים וקשורה לפולחן המוות ולחיים בעולם הבא לאחר המוות. זוהי אמנות המבוססת על חוקים וקאנון צורני. עקרון מרכזי הוא שלמות ונצחיות כפי שניתן לראות למשל בפסלו של המלך פרעה חפרן או פסל הספינקס שבגיזה.
3. אמנות בעת העתיקה - יוון ורומא (מאה 8 לפנה"ס - מאה 4 לספירה) העניקו לתרבות העולם המערבי את יסודות האמנות: ציור, פיסול ואדריכלות. בתקופה זו גיבשו תרבויות יוון ורומא שפה חזותית, מוטיבים אמנותיים ושיח תיאורטי, המשקפים את המארג החברתי. ביוון העתיקה בלטו תמות כגון: הגדרת האנושי, היחס לאלים, המתח שבין היפה ומעוות, האמנות כמימזיס (חיקוי), הטעיית העין (משחקי אשליה), ועוד. רומא העתיקה העלתה סוגיות הקשורות בנצחיות, כוח, טכניקות בניה חדשניות, האדרת הקיסרות והשלטון.
4. אמנות ימי הביניים: התקיימה החל משלהי האימפריה הרומית ועד לתחילת הרנסנס. את אמנות ימי הביניים נהוג לחלק למספר תקופות משנה: אמנות נוצרית מוקדמת, האמנות הביזנטית, האמנות הרומנסקית והאמנות הגותית. בתקופה זו היתה נסיגה מחיי המציאות הקשים, לעולם של רוחניות ודימויים המתמקדים באיקונוגרפיה נוצרית. התקופה מתרחקת מייצוג אשלייתי ומתאפיינת באמנות סכמטית, תפיסת חלל שטוחה, קיפאון, סטטיות ועוד.
5. אמנות הרנסנס: התקיימה בין המאות 14-16 לספירה. הרנסנס פירשו לידה מחדש של תרבויות יוון ורומא העתיקות. כמושג היסטורי, מציין הרנסנס תהליך של התחדשות תרבותית, שהתרחש תחילה באיטליה ואח"כ בעולם המערבי כולו. תקופת הרנסנס מבשרת חזרה לתפיסות הומניסטיות, ששמות את האדם במרכז ומעודדות השכלה וחינוך, הרחבת אופקים, שימת דגש על חיי האדם עלי אדמות כלא פחות חשובים מחיי אחר המוות ועוד. בתקופת זו התפתחו טכניקות ורעיונות גדולים, כגון המצאת הפרספקטיבה המדעית והאווירית, שילוב מחקר מדעי עם יצירת האמנות, התאגדות האמנים בגildות ושינוי במעמדו של האמן, אשר נתפס כאיש אשכולות.

6. אמנות הבארוק: סגנון אשר שלט באירופה מסוף המאה ה-16 ועד תחילת המאה ה-18, שהושפע ממתחים שהתגלעו בין הכנסייה הקתולית והכנסייה הפרוטסטנטית. הבארוק האיטלקי שימש בעיקר ככלי של הכנסייה הקתולית, על מנת להחזיר את המאמינים לחיקה. המונח בארוק מקורו במילה הפורטוגזית Baroco שמשמעותה פנינה גולמית שאינה מלוטשת. בניגוד לסגנון הרנסנס, האמנות בתקופת הבארוק התאפיינה בניגודים חריפים למשל במשחקי אור וצל - קיארוסקורו, שימוש בחומרים מגוונים ומנקרי עיניים, קומפוזיציות מורכבות, תנועה ודרמה, תיאטרליות, פניה אל הרגש וניסיון למשוך ולשבות את לב הקהל.

7. רוקוקו: תנועה אמנותית וסגנונית שהתפתחה לאורך המאה ה-18 ועד המהפכה הצרפתית. הרוקוקו יצא כתגובת נגד לנוקשות ולדרמה שאפיינו את סגנון הבארוק. אומני הרוקוקו נקטו בגישה משחקית ועליזה, תוך שימוש בצבעי פסטל, זהב ועיצובים א-סימטריים. הסגנון הציג את אורח חיי האצולה והמלוכה באירופה, ושיקף את אורח החיים הנהנתני והדקדנטי שלהם.

8. ניאו קלאסיקה: כינוי של סגנון אמנות שרווח בצרפת החל מהמהפכה הצרפתית ועד המחצית הראשונה של המאה ה-19. האמנות הניאו קלאסית הושפעה מרעיונות המהפכה הצרפתית - חופש, שיוויון ואחוזה, והתאפיינה ברוח פטריוטית ונאמנות למדינה בהתאם לחזון המהפכה. הסגנון האמנותי בתקופה זו הושפע מהאמנות הקלאסית ועקרונותיה כגון: סימטריות, איזון, סטואיות, פלטת צבעים מצומצמת, דגש על אירועים היסטוריים ושימוש בסמלים ומיתוסים מהעבר הקלאסי.

9. רומנטיקה: תנועה אינטלקטואלית ואמנותית שהתפתחה באירופה בשלהי המאה ה-18 ועד תחילת המאה ה-19. הרומנטיקנים יצאו נגד רוחה של תנועה הנאורות והניאו קלאסיקה, והדגישו את האיש, הפרטיקולרי החד-פעמיות והאותנטיות שבאדם. זהו סגנון ששם דגש על הטבע האינסופי והנשגב, אמונה דתית ולאומיות, דמויות שוליים בחברה ועוד. הנושאים הרומנטיים עוסקים במהות הקיום האנושי, יצרים אפלים ועוצמתם של הטכנולוגיה והטבע, אל מול האדם חסר האונים כנגדם. סגנונם משתנה ומגוון מאמן לאמן, אך ניתן להבחין ביצירות רבות בנגיעות צבע כתמיות ואקספרסיביות.

10. ריאליזם: זרם אמנותי שהופיע באמצע המאה ה-19, המתאר את החיים כפי שהם, תוך התייחסות ביקורתית לחיים המודרניים, ובמקביל מתן תשומת לב למעמד הנמוך, פשוטי העם והחיים היומיומיים. הריאליזם מגיב לעוולות בחברה, כתוצר של המהפכה התעשייתית: ניצול מעמד הפועלים והיעדר תנאים סוציאליים, מערכת המשפט המושחתת, אספני האמנות והמעמד הגבוה ועוד.

יש להבחין בין הריאליזם כזרם, לבין כסגנון אמנותי המבקש לחקות מציאות.

11. אמנות מודרנית: כינוי לאמנות שנוצרה משלהי המאה ה-19 ועד לשנות ה-80 של המאה ה-20. האמנות המודרנית מתאפיינת בניסיונות חדשניים להצגת העולם באופן שאינו נטורליסטי, בעקבות המצאת המצלמה. האמנות המודרנית מגיבה להתפתחויות טכנולוגיות, המצאות ורעיונות חדשים, ומונעת מתוך אידאולוגיות ואמיתות, המעוגנות במניפסטים (מנשרים).

בתוך כך, ניתן לזהות תהליכים של הפשטה, ניסיונות לייצוג חדש של המציאות, תנועות אוונגרד (תנועות חדשניות, מהפכניות, שהקדימו את זמנם), אמנות לשם אמנות, טכניקות וסוגי מדיה חדשים כגון: שכפול שעתוק, רדי מייד, אמנות וידאו ועוד.

סוף המאה ה-19 - שנות ה-50 של המאה ה-20: אימפרסיוניזם, פוסט-אימפרסיוניזם, פוביזם, קוביזם, אקספרסיוניזם, סוריאליזם, דאדא, פוטוריזם, מופשט גיאומטרי ומופשט אקספרסיבי.

12. 1950-1980 לערך: המעבר לאמריקה: אקספרסיוניזם מופשט (אסכולת ניו יורק), פופ-ארט, אמנות מושגית, מינימליזם, אמנות אדמה, אמנות גוף.

13. פוסט-מודרניזם ואמנות עכשווית: 1980 לערך ועד היום. הפוסט-מודרניזם הוא מונח המציין מגמות פילוסופיות, חברתיות ותרבותיות רחבות, המציגות גישה ספקנית כלפי האידאולוגיות והנרטיבים הגדולים של האמנות המודרנית. הפוסט-מודרניזם מאופיין באירוניה, האמת כמושג יחסי, ריבוי אמיתות, טשטוש בין תרבות גבוהה לנמוכה, טשטוש בין תחומי החיים לאמנות, טשטוש בין זמן ומרחב. נושאים רווחים בסגנון זה הן: הציור הרע, קיטש, סימולקרה ופסטיש (רעיון אמנותי המבוסס על החיקוי כחסר מקור), שעתוק טכני, אמנות פוליטית, זהויות ומגדרים, אמנות פמיניסטית, אמנות מחשב, אמנות ניו-מדיה, מות המחבר, מות הסובייקט, פלורליזם וריבוי קולות, דחיית הרצף ההיסטורי ועוד.